

УДК 340.131

СУДОВИЙ РЕГЛАМЕНТ: ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Н. Стецик

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна
e-mail: nazar.stetsyk@gmail.com*

У статті проаналізовано юридичну природу судового регламенту, встановлено його якісні властивості та розроблено його технологічні процедури.

Ключові слова: нормативно-правовий акт, регламент, правотворчість, правотворча технологія

У сучасних умовах правового розвитку України актуальними залишаються завдання щодо підвищення якості правового регулювання. Якість правового регулювання залежить насамперед від дотримання технологічних правил у процесі підготовки та прийняття тих чи інших юридичних актів. Одними з різновидів таких актів є судові регламенти, юридична природа яких малодосліджена.

Метою цієї статті є виявлення юридичної природи судового регламенту і на її підставі встановлення технологічних особливостей його підготовки, прийняття та оприлюднення.

Деякі аспекти судових регламентів у юридичній літературі висвітлено у працях О. М. Верещагіна, А. К. Вершиніної, Б. В. Малишева, Є. В. Сем'янова та ін.

Так, Б. В. Малишев зазначає, що актами судової правотворчості за способом виникнення юридичної норми, яка в них міститься, є і нормативно-правові акти судової влади, зокрема затверджені вищими судовими органами процесуальні правила розгляду справи. Такі акти містять норми права, які є не результатом вирішення конкретної справи, а наслідком цілеспрямованої правотворчої діяльності вищих судових органів [4, с. 129].

Є. В. Сем'янов стверджує, що судова правотворчість залежно від форми та змісту актів, що приймаються судовими органами, виявляється у прийнятті судами нормативно-правових актів, що забезпечують їхнє функціонування та взаємодію з іншими органами (наприклад, різного виду регламенти) [8, с. 163, 176].

Треба згадати і спеціальне монографічне дослідження К. С. Вершиніної [1], у якому вона розглядала регламент як загальноправовий феномен, а регламенти судових органів як такі, що прийняті в порядку реалізації ними правотворчих повноважень.

Однак, незважаючи на те, що про функціонування судових регламентів як про особливі результати судової правотворчості згадують лише деякі автори, вивчення судової практики відповідних судових органів підтверджує правотворчу природу судового регламенту.

Наприклад, Міжнародний суд ООН, Суд Європейського Союзу, Європейський суд з прав людини, більшість вищих судів загальної та конституційної юрисдикції, а також їхні структурні підрозділи функціонують на підставі прийнятих ними регламентів.

Так, Європейський суд з прав людини прийняв у 2006 р. регламент, який містить нормативні приписи про організацію та роботу суду (Розділ I), а також процес у ньому (Розділ II) [5]. Крім того, згідно зі ст. 148 Федерального

конституційного закону Австрії, детальніші положення про організацію та провадження Конституційного суду регулюються регламентом, що приймається на підставі федерального закону Конституційним судом [10], а згідно зі ст. 127 Конституції Хорватії «внутрішня організація Конституційного Суду Республіки Хорватії регулюється його регламентом» [3]. В Україні прикладами судових нормативно-правових актів можуть бути регламент Конституційного Суду України [6], регламент Пленуму Верховного Суду України, положення про науково-консультативні ради при вищих судових інстанціях та ін. [7]

Аналіз судового регламенту дає змогу виокремити такі його ознаки: 1) є актом правотворчості; 2) приймається спеціально уповноваженими судовими органами; 3) містить правила внутрішньої організації та процедури діяльності цих судових органів; 4) ці правила мають піднормативний (підзаконний) характер та приймаються на виконання відповідно до нормативних документів, що визначають правовий статус судових органів; 5) поширює свою дію насамперед на відповідні судові органи.

Зазначимо також, що судовий регламент, як і будь-який правотворчий акт, приймається спеціально уповноваженими судовими органами.

Ця властивість судового регламенту підтверджується, зокрема, у регламентах Міжнародного суду ООН, Європейського суду з прав людини, Суду Європейського Союзу, Конституційного Суду Хорватії, Верховного Суду Об'єднаного королівства Великобританії та Північної Ірландії та ін.

Наприклад, у преамбулі регламенту Міжнародного суду ООН зазначено, що він прийняв його, виконуючи статтю 30 Статуту Міжнародного суду ООН [9]. А згідно з цією статтею Суд уповноважується на створення регламенту, що повинен визначати порядок виконання ним своїх функцій і, зокрема, на встановлення правил судочинства [9].

Як впливає із преамбули регламенту Європейського суду з прав людини, він був прийнятий на виконання Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 [5], яка у п. d) ст. 25 уповноважує Суд на прийняття на пленарному засіданні регламенту [5].

Згідно з преамбулою регламенту Конституційного Суду Республіки Хорватії він прийняв його відповідно до ч. 3 ст. 131 Конституції Республіки Хорватія, яка уповноважує Конституційний Суд врегулювати регламентом внутрішні питання його організації [3].

Водночас, як зазначено у регламенті Верховного Суду Великобританії, він прийнятий на виконання повноваження, передбаченого розділом 45 Конституційного акту про реформу 2005 р. Згідно з пунктом 1 розділу 45 президент Верховного Суду уповноважується прийняти правила (що іменуються як регламент Верховного Суду), які регулюватимуть діяльність та процедуру, що повинна дотримуватись у суді.

Іншою характерною ознакою судового регламенту є наявність у ньому нормативно-правових приписів, що встановлюють організацію внутрішньої діяльності судового органу та порядок реалізації його повноважень. Такі нормативно-правові приписи приймаються на виконання відповідно до приписів нормативних документів, що визначають їхній правовий статус, тобто володіють піднормативним характером.

Ці ознаки судових регламентів впливають, зокрема, із регламентів Міжнародного суду ООН, Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України.

Так, приписи регламенту Міжнародного суду ООН передбачають організацію його внутрішньої діяльності, визначають процедури реалізації повноважень.

Аналіз змісту регламенту Міжнародного суду ООН на предмет його піднормативності Статуту Міжнародного суду ООН дає змогу констатувати, що у 44 із 109 його статей наявні 63 посилання на те, що ті чи інші правила приймаються відповідно до Статуту Міжнародного суду ООН.

Наприклад, у ч. I ст. 15 регламенту зазначається, що вона прийнята відповідно до ст. 29 Статуту. Стаття 29 встановлює, що з метою прискорення вирішення справ Суд щорічно утворює камеру у складі п'яти суддів. Водночас, ч. I ст. 15 Регламенту встановлює, що камера спрощеного судочинства, яка утворюється щорічно, складається з п'яти членів Суду, включаючи Голову та Віце-голову, які входять до неї за посадою, та ще трьох членів.

Регламент Міжнародного суду ООН у частині III «Проведення у спірних справах» та частині IV «Консультативне провадження» містить процедурні правила, що встановлюють та деталізують порядок реалізації повноважень, передбачених Статутом Міжнародного суду ООН у главі II «Компетенція суду», главі III «Судочинство» та главі IV «Консультативний висновок».

Наприклад, згідно зі ст. 43 Статуту, судочинство формується з двох частин – письмового, яке складається з повідомлень суду та сторонам меморандумів, контрмеморандумів, з відповідей на них, а також усіх паперів та документів, що їх підтверджують, та усного, яке полягає у заслуховуванні судом свідків, експертів, представників, повірених та адвокатів. Водночас регламент Міжнародного суду ООН у статтях 44-53 підрозділу 2 «Письмове судочинство» та у статтях 55-72 підрозділу 3 «Усне судочинство» встановлює процедури їхнього здійснення.

Регламент Європейського суду з прав людини, прийнятий відповідно до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 та протоколів до неї, також встановлює внутрішню організацію суду та процедури здійснення передбачених ними повноважень.

Так, у 39 із 104 правил регламенту ЄСПЛ міститься 67 посилань на відповідні приписи Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. Наприклад, відповідно до пункту 2 ст. 39 Конвенції прийняте правило 62 регламенту ЄСПЛ. Це правило встановлює, що переговори стосовно дружнього врегулювання мають бути конфіденційними і не повинні впливати на доводи сторін у змагальному процесі.

Регламент ЄСПЛ у приписах розділу I «Організація та робота Суду» шляхом встановлення правил про суддів, про головування у суді, про бюро, канцелярію, палати та ін. визначає його внутрішню організацію відповідно до приписів Конвенції 1950 р., а у приписах розділу II «Процес» встановлює процедурні правила реалізації своїх повноважень, передбачених Конвенцією 1950 р.

Регламент Конституційного Суду Хорватії у 36 із 103 статей містить 89 посилань на конституційний закон про Конституційний суд, відповідно до якого вони прийняті. Водночас, як зазначено у його статті 1 «Вступні зауваження», регламент визначає внутрішню організацію Конституційного суду, яка включає в себе органи Конституційного суду та адміністрацію Конституційного суду, а також загальні правила діяльності, пов'язаної із зверненням до Конституційного суду та слуханнями у ньому.

Іншою характерною ознакою судових регламентів є поширення його дії на відповідний судовий орган. Так, реалізація приписів регламенту Міжнародного суду ООН є обов'язковою саме у його діяльності, приписи регламентів Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу мають внутрішню обов'язкову дію для цих судових органів, так само і регламенти вищих судових

інстанцій у національних правових системах володіють обов'язковим характером щодо цих судових органів.

Відтак, врахування головних ознак судового регламенту дає змогу визначити його як правотворчий акт судових органів, що встановлює конкретизовані правила їхньої внутрішньої організації і процедури діяльності та поширює свою дію на ці судові органи.

Вищепроаналізовані ознаки судових регламентів відображають їхні головні властивості, а їхня сукупність формує природу судових регламентів. Зазначимо, що під час підготовки, прийняття та оприлюднення судових регламентів суб'єкти нормотворення повинні надати його проекту цих потрібних властивостей. Наявність усіх потрібних властивостей судового регламенту підтверджує якісний характер судового регламенту, а їхня відсутність свідчить про його дефектність.

Якість судового регламенту можна оцінювати за різними критеріями. Особливостями компетенційного показника якості судового регламенту є його прийняття спеціально-уповноваженим судовим органом у формі регламенту. Специфіка соціального критерію якості судового регламенту полягає у відповідності запитам судових органів в організації та впорядкуванні їхньої внутрішньої діяльності. Своєрідні властивості нормативно-правового стандарту якості судового регламенту виявляються в наявних у ньому процесуальних нормативно-правових приписах, що деталізують процедури реалізації повноважень судового органу відповідно до актів, що їх передбачають, а також у поширенні його дії на відповідний судовий орган. Особливість документального критерію якості судового регламенту полягає у відокремленому розподілі нормативно-правових приписів, що визначають його внутрішню організацію та процедури здійснення його повноважень, а також у зручному відшукуванні необхідної нормативно-правової інформації та користуванні нею.

Для досягнення якості судового регламенту та уникнення дефектів у ньому доцільно дотримуватися правил технології підготовки та прийняття судових регламентів (технологія регламентної судової правотворчості).

Як відомо, будь-яка правотворча технологія складається з інструментальної та процедурної частин. Інструментальна частина правотворчої технології – це правила щодо відбору та використання техніко-правових засобів. До інструментальної частини належить відповідний комплекс правил застосування логічних, мовних, соціологічних, документальних, спеціально-юридичних засобів. Процедурна частина правотворчої технології є частиною правил, які встановлюють послідовність застосування підбраного комплексу засобів у процесі правотворчої діяльності.

Технологічні процедури підготовки, прийняття та оприлюднення судового регламенту пов'язані з: 1) виявленням потреб в організації та впорядкуванні своєї внутрішньої діяльності та з підтвердженням повноважень щодо самостійного їхнього вирішення; 2) виробленням процесуальних правових позицій відповідно до нормативно-правових приписів «статусних» актів; 3) оформленням процесуальних нормативно-правових приписів у самостійному документі; 4) наданням йому прямої дії в часі та відносно тривалого періоду для набуття ним чинності 5) доведенням змісту судового регламенту як до суддів відповідних судових органів, так і до невизначеного кола осіб.

Зазначимо також, що на кожному з етапів регламентної судової правотворчості суб'єкти нормотворення повинні підбирати відповідні техніко-правові засоби, що дають змогу досягати якісних властивостей судового регламенту. Ці питання потребують подальшого наукового дослідження.

Список використаної літератури

1. *Вершинина Е. С.* Регламент как общеправовой феномен : автореф. дис. на соиск. степ. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Вершинина Екатерина Сергеевна. – Нижний Новгород, 2010. – 35 с.
2. *Вершинина Е. С.* Специфика нормативно-правовой природы регламента / Е. С. Вершинина // Вестник Саратовской государственной академии права. – 2007. – № 4 (56). – С. 11–14.
3. Конституція Хорватії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://archive.today/20130504135515/worldconstitutions.ru/archives/107>
4. *Малишев Б. В.* Судова правотворчість як наукова категорія порівняльного правознавства / Б. В. Малишев // Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку : зб. статей. – К. : Логос, 2009. – 712 с.
5. Регламент Європейського Суду з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_067
6. Регламент Конституційного Суду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=10711>
7. Регламент Пленуму Верховного Суду України. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/A2E20E448D9941E8C2257AF3003D55A9>
8. *Семьянов Е. В.* Судебное правотворчество (вопросы общей теории права) : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Семьянов Евгений Викторович. – М., 2005. – 193 с.
9. Статут та Регламент Міжнародного Суду ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org>
10. Федеральний конституційний закон Австрії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ris.bka.gv.at/Bgbl-Pdf/>

*Стаття: надійшла до редакції 12.05.2015
прийнята до друку 01.07.2015*

RULES OF COURT: THE LEGAL NATURE AND TECHNOLOGICAL FEATURES

N. Stetsyk

*Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska St 1, Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: nazar.stetsyk@gmail.com*

The article is dedicated to examination of legal nature of the rules of court, articulation of their qualitative characteristics as well as elaboration of technological procedures of the rules of court drafting.

Characteristic features of the rules of court are the following: 1) they are the result of law making act; 2) they are adopted by specially authorized judicial bodies; 3) they envisage the rules of internal organization and procedural activity of the above mentioned judicial bodies; 4) the rules of court are by-laws by their nature in so far as they are adopted in compliance with and in accordance with the normative legal acts establishing legal status of the judicial bodies; 5) their operation is primarily directed to the judicial bodies.

The abovementioned features of the rules of court reflect their main characteristics while in aggregate these features determine the legal nature of the rules of court. The law-making subjects should furnish the rules of court draft with the above listed characteristics while preparing, adopting and promulgating the rules of court. The rules of court are of high quality if they imply all the above listed characteristics. Lack of any characteristic means deficiency of the rules of court.

Drafting of the rules of court of high quality with no deficiency implies technology of drafting and adoption of the rules of court. Technology of judicial lawmaking involves both technical legal remedies and technologic procedures

The issues of technical legal remedies for the rules of court drafting of high quality is worth being the subject of further scientific research.

Keywords: normative legal act, regulations, law-making, law-making technology.